



TA'LIM MUASSASALARI RAHBARLARINING SAMARALI BOSHQARUV FAOLIYATIDA SOG'LOM VA IJODIY MUHITNI RIVOJLANTIRISH OMILLARINING KOGNITIV TAHLILI

Ozodqulov O.B.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika va psixologiya mutaxassisligi magistranti*

Ta'yanch so'zlar: psixologik xususiyatlar, menejment, ish joyining dinamikasi, etakchilik.

Ключевые слова: психологические характеристики, менеджмент, динамика рабочего места, лидерство.

Key words: psychological characteristics, management, workplace dynamics, leadership.

Резюме:

Ushbu maqola boshqaruv sharoitida rahbarlar va xodim ularning jamoa a'zolari o'rtasida ijobiy va samarali ish munosabatlarini rivojlantiradigan muhim jihatlarni yoritishga qaratilgan.

Резюме:

Целью данной статьи является освещение важных аспектов, которые развивают позитивные и эффективные рабочие отношения между руководителями и сотрудниками в управленческой среде.

Summary:

This article aims to highlight the important aspects that develop positive and effective working relationships between leaders and employees in the management environment.

Ta'lim mazmuni ta'lim jarayonining tarkibiy qismlaridan biridir. Bu ilmiy bilimlar, nazariyalar, ko'nikmalar tizimi, mushuklarni o'zlashtirish aqliy va jismoniy maktab o'quvchilarining har tomonlama rivojlanishini, dunyoqarash, axloq va xulq-atvorni shakllantirishni, ijtimoiy hayotga, mehnatga tayyorlanishni ta'minlaydi. Ta'lim mazmuni inson tomonidan to'plangan ijtimoiy tajribaning barcha elementlarini o'z ichiga oladi. Ta'lim olish jarayonida odam ma'lum darajada va sifatga erishishi mumkin. Ta'lim darajasi haqida gapirganda, boshlang'ich, o'rta, boshlang'ich kasb-hunar (NNT), o'rta maxsus (SSO), to'liq bo'lmagan oliy va oliy ta'lim darajalarini ajratib ko'rsatish. Tatariston Respublikasidagi (davlat va nodavlat va ularning filiallari) oliy ta'lim muassasalarining umumiy soni 10 yil ichida 6 barobar

ko'payib, 84 taga yetdi, talabalar soni esa 3 barobar ko'payib, 200 ming kishiga yetdi. Bularning barchasi jamiyatning oliy kasbiy ta'limga bo'lgan talabining keskin o'sishi natijasidir.

Respublika oliy o'quv yurtlarida ular uchun ilmiy bo'lmagan mutaxassisliklar soni (masalan, yurisprudensiya, tarix, texnik oliy o'quv yurtlarida psixologiya) paydo bo'ldi va sezilarli darajada oshdi, bu esa ular bo'yicha sifatli ta'limni juda qiyinlashtiradi. Ko'plab nodavlat (tijorat) ta'lim muassasalari va universitetlarning filiallari (jami 57 ta), shuningdek, kontingenti 2 mingdan kam talaba bo'lgan kichik (mitti) universitetlar ochildi. Tari shahrida kunduzgi byudjet bo'limida 49 nafar o'qituvchi bo'lgan 450 nafar talaba bor. O'nlab universitetlar iqtisodchilar, huquqshunolar, psixologlar va mene-Jerni tayyorlaydilar, ularning umumiy soni ushbu kadrlarga bo'lgan ehtiyojdan 20-30 baravar ko'p. O'qituvchilar kadrlari, uchta pedagogika oliy o'quv yurtidan tashqari (Qozon, Elabuga, N. Chelny) va 9 ta pedkollej tatar gumanitar institutini, shuningdek madaniyat va san'at Universitetini, ijtimoiy ta'lim akademiyasini, tatar-Amerika regio-nal institutini, Almetyev va Nijnekam munitsipal institutlarini va boshqalarni bitiradilar.

Uzluksiz ta'limni rivojlantirish asosiy faoliyat mavzusi bo'lishi mumkin, ya'ni: ta'lim sohasidagi boshqaruv harakatlarini dasturlash; ta'lim muassasalarini loyihalash va modellashtirish; ta'lim sohasidagi yangi ta'lim islohotlari va innovatsiyalarning madaniy, tarixiy va ijtimoiy oqibatlarini bashorat qilish; ta'lim mazmuni va yosh ijodkorlikni tarbiyalashda yangi ijtimoiy-madaniy vaziyatlarni sahnalashtirish.

Bugungi kunda ta'lim muassasalari turlarining bir xilligi buzilmoqda, maktablar negizida , litseylar, komplekslar, markazlar tashkil etilmoqda. Aniq ta'rif berishni maqsad qilmasdan,– bu yuqori darajadagi ta'lim, keng gumanitar ta'lim beradigan va o'z bitiruvchilarini (11-sinf) universitetlarda o'qishni davom ettirishga yo'naltiradigan muassasa ekanligini ta'kidlaymiz. "Texikum" nomi – ko'pincha o'rta ma'lumotdan tashqari, u yoki bu kasbni beradigan ta'lim muassasasiga beriladi. Keyinchalik "litsey" nomi bilan sezilarli chalkashliklar yuzaga keladi. Har qanday ijtimoiy institutdan tashqari, bu o'rta ta'lim muassasasining bir turi; ammo, elita maktablari va sobiq kasbhunar maktablari litseylar deb ataladi. Ta'lim muassasasi nomidagi "markaz" va "kompleks" so'zlari odatda ma'lum bir birlashma mavjudligini ko'rsatadi (maktab + bolalar bog'chasi, maktab + qo'shimcha ta'lim muassasasi va boshqalar). Maktabda o'quv faoliyatini boshqarish bo'yicha faoliyat o'qituvchilar yoki sanoat korxonalarini rahbarlarining ishlaridan sezilarli darajada farq qiladi. U faqat haqiqiy pedagogik tarkib bilan to'ldirilganda va o'quv



jarayonini takomillashtirishga qaratilgan bo'lsa va yakuniy natija-o'quvchining shaxsiyatini rivojlantirishga qaratilgan bo'lsa, aniq ma'noga ega bo'ladi.

Maktab amaliyotida turli xil boshqaruv turlari mavjud: ijtimoiy, huquqiy, iqtisodiy, ma'muriy va boshqalar. ularning barchasi bir-biri bilan bog'liq, bir-biriga kirib boradi va ba'zida ularni farqlash qiyin. Biroq, ularning maktabda o'qitilishini belgilaydigan asosiy narsa shundaki, ularning barchasi uning etakchi ijtimoiy funksiyasini shakllantirishga, ta'lim va ta'lim muammolarini hal qilishga qaratilgan bo'lishi kerak. Ehtimol, shuning uchun maktabshunoslik – bilim sohasi-maktabni boshqarishni integral jarayon deb biladi. Maktabning boshqaruv ob'ekti sifatida yana bir xususiyati shundaki, maktabda amalga oshiriladigan barcha boshqaruv turlari bir qator tayinlanmagan. Maktabning asosiy ijtimoiy vazifasiga ko'ra, uning ishida ta'lim va tarbiya zarur. Demak, maktabda boshqaruvning boshqa turlari qatorida ta'lim va ta'limni boshqarish, o'quvchining shaxsini rivojlantirish uchun sharoit yaratish ustunlik qilishi kerak.

Maktabdagi asosiy tuzilma bu boshqaruv tuzilmasi (rejalashtirish – tashkil etish – boshqarish – nazorat) va boshqaruv aloqalari. Boshqaruv tushunchasining mohiyatini eslaylik-bu sub'ektlarning maqsadga muvofiqligini ta'minlaydigan faoliyati (ya'ni ular yaratmoqchi bo'lgan tasvirning ravshanligi, ma'lum bir vaqtgacha erishmoqchi bo'lgan natijasi) va tashkilotchilik (ya'ni odamlarning sa'y-harakatlari va harakatlarining yaxlitligi). Aynan shu ikki omil, avvalambor, tizimni tashkil etuvchi, birlashtiruvchi omillardir. Boshqaruv faoliyati yuqorida aytib o'tilgan tuzilishga asoslanadi. Agar g'oya dolzarb, realistik va kelajakka yo'naltirilgan bo'lsa, u darhol boshqaruvning bir qismiga aylanadi va undan tashqarida endi mavjud emas.

Maktabni boshqarish bo'yicha xizmatlarni tushunish menejerlarni maktabni boshqarishga emas, balki "yuqorida" qabul qilingan qarorlarni oddiy efirga uzatishga emas, balki uning muvaffaqiyatli ishlashi va rivojlanishi uchun maktabga xizmat ko'rsatishga, maktab jamoasining barcha a'zolarining samarali, yuqori motivatsiyali boyo'g'li faoliyati uchun eng yomon sharoitlarni yaratishga qaratilgan. Rejalar va dasturlarni, xususan, maktabni rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish, muhim qarorlarni tayyorlash va qabul qilish, maktab tuzilishini takomillashtirish, o'qituvchilar faoliyatining motivatsiyasi, o'qituvchilarning huquq va erkinliklarini o'z vaqtida va buzmaydigan nazoratni amalga oshirish, maktab ichidagi boshqaruv tizimi boshqariladigan ob'ektlarni taqdim etadi-zarur va juda qimmatli boshqaruv xizmatlari mavjud. Alohida sinflar ajratilgan o'quv xonalari mavjud. Ushbu maktablar o'quvchilarga har qanday mutaxassislik bo'yicha, masalan, tibbiyot, iqtisodiyot va biznes,

huquqshunoslik, harbiy ishlar, qishloq xo'jaligi va boshqalar bo'yicha kasbiy tayyorgarlik berilganligi bilan ajralib turadi.:

- 1) maktabni boshqarish tizimini tubdan o'zgartirish orqali takomillashtirish;
- 2) mavjud boshqaruv tizimidagi tub o'zgarishlar orqali takomillashtirish;
- 3) maktab ichidagi boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish.

Ta'lim tizimini boshqarishning ijtimoiy tabiati shundan iboratki, davlat hokimiyati organlari bilan bir qatorda o'qituvchi va talabalar jamoalari, ota-onalar va jamoatchilik vakillarini o'z ichiga olgan ijtimoiy organlar ham tuziladi. Ularning boshqaruvdagi ishtiroki maktab jamoasida ilmiy izlanishlar va uzoq muddatli psixologik muammolarni yaratish uchun haqiqiy shart-sharoitlarni yaratadi. Ta'limni boshqarishning ijtimoiy ha-rakterining haqiqiy timsoli kollektiv boshqaruv organi-maktab Kengashining faoliyatidir. Kengash ishining funktsiyalari va mazmuni " Vaqtinchalik Nizom" bilan belgilanadi.

Maktabning yuqori boshqaruv organi yiliga kamida bir marta o'tkaziladigan konferentsiyadir. Konferentsiya shi-halokatli vakolatlarga ega: maktab miqyosidagi konferentsiyada maktab kengashi, uning raisi saylanadi va ularning faoliyat muddati belgilanadi. Har bir ta'lim muassasasi konferentsiyada uning rivojlanishining haqiqiy holati, maqsadlari, vazifalari, istiqbollarini hisobga olgan holda ta'lim muassasasining Nizomini qabul qiladi. Shunday qilib, bitta umumta'lim maktabining Ustavi boshqa maktabning Ustavidan farq qilishi mumkin, ammo Ustavning umumiy yo'nalishi "davlat umumta'lim o'quv yurtlari to'g'risidagi vaqtinchalik Nizom" bilan belgilanadi. Kollegial organ sifatida maktab kengashi rivojlanishning asosiy yo'nalishlarini, o'quv jarayoni sifatini oshirish yo'llarini tasdiqlaydi, o'quv tilini belgilaydi. Maktab kengashi vaqtincha yoki doimiy komissiyalar, shtablar, ta'lim muassasasi faoliyatining turli yo'nalishlari bo'yicha kengashlar tuzishi va ularning huquqlari, majburiyatlari, vakolatlari chegaralarini belgilashi mumkin. Talabalar, o'qituvchilar va boshqa o'quv muassasalari xodimlari, ota-onalar (ularning o'rnini bosuvchi shaxslar) va jamoatchilik vakillari jamoalar yig'ilishlarida hal qiluvchi ovoz berish huquqiga ega konferentsiya delegatlari etib saylanadi. Konferensiyalar o'rtasidagi davrda maktab (o'quv yurti) kengashi oliy rahbar or-gan rolini o'ynaydi.

Maktab Kengashining faoliyati quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha amalga oshiriladi: konferentsiyalar qarorlarining bajarilishini tashkil qiladi; ota-onalar (ularning o'rnini bosuvchi shaxslar) bilan bir qatorda davlat va jamoat organlarida ushbu o'quvchilarning manfaatlariga ta'sir ko'rsatadigan masalalarni ko'rib chiqishda talabalarning ijtimoiy himoyasini ta'minlaydi; 1-sinfga kirishda talabalarning yoshini, zarurligini va talaba shaklining turi;



byudjet mablag'larini sarflash to'g'risidagi hisobotlarni ko'rib chiqadi, o'z fondini shakllantiradi, ta'lim muassasasining byudjet va byudjetdan tashqari mablag'laridan foydalanish yo'nalishini belgilaydi; maktab direktori, uning o'rinbosarlari, individual o'qituvchilarning ishi to'g'risida hisobot berishga loyiqdir; ta'lim muassasasi ma'muriyati va uning jamoat tashkilotlari bilan birgalikda ota-onalarning pedagogik ta'limi uchun sharoit yaratadi.

Adabiyotlar:

1. Абдурасулов , Ж. (2024). Ҳарбий жамоанинг психологик аспекти. Бюллетень педагогов нового Узбекистана, 2(2), 59–65. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/yopa/article/view/28149>
2. Jurayev , S., & Abdurasulov , J. (2024). Psychological problems of a military officer . International Conference on Management, Economics & Social Science, 2(1), 26–29. Retrieved from <https://aidlix.org/index.php/fi/article/view/547>
3. Usarboeva , D. (2024). Development of the mechanism for forming academic mobility of students. Бюллетень педагогов нового Узбекистана, 2(8), 40–43. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/yopa/article/view/37442>
4. Zilola Dilmurodova. (2024). Pedagogical and psychological nature of ability. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 27, 1–4. Retrieved from <https://ejird. journalspark. org/index.php/ejird/article/view/1092>
5. Abduqodirova, & Pardaboyeva, M. (2024). The role of emotional creativity in students' decision-making. international conference of natural and social-humanitarian sciences, 1(7), 27–30. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13819583> <https://universalconference.us/universalconference/index.php/ICNSHS/article/view/2371>
6. Тожибоев Марат Норматович. Талабаларнинг педагогик тафаккурини ривожлантиришга инновацион ёндашув // SAI. 2023. №Special Issue 10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/talabalarning-pedagogik-tafakkurini-rivozhlantirishga-innovatsion-yondashuv>.
7. Умаров Б.М., Назаров А.С. Низоли вазиятларда бошқарув қарорларини қабул қилишнинг ташкилий ва ижтимоий-психологик механизмлари // Молодой ученый. – 2020. – № 7. – С. 352-353.
8. Nazarov A.S. Psychological analysis of levels of administration of management decisions // Вопросы экономики и управления. – 2020. – № 3. – С. 1- 5.
9. Abdulayeva G' . Bozor iqtisodiy aloqalari. T.:1997 472-B